

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Kosti iz Baraćeve špilje kod Kršlja.

Opisao dr. M. Kišpatić.

Boraveć prije šest godina u okolici plitvičkih jezera, upozoriše me na Baraćevu špilju, koja je jedno četvrt sata udaljena od Kršlja. Pripoviedaše mi, da je u špilju više puta zalazio vojnički lječnik dr. Gradt, koji je u Kršlju stanovao, te da je u špilji mnogo medvedjih i čovječjih kosti nalazio, pa sam se s toga sam jednoga dana u špilju zaputio, da vidim, nebi li što našao. I put mi nije bio badava. Dno u špilji bilo je već na mnoge strane dobro prokopano, i odatle je dr. Gradt svoje najljepše stvari pobrao, no uza sve to našao sam još dosta toga, što je spomena vrijedno. Kada sam se kasnije jednom bavio u Beču, poslao mi je dr. Gradt, koji se je već prije moga pohoda špilje u Iglavu preselio, na ogled svoje ljepše kosti, koje sam onda uz moj nalazak u Beču izmjerio i opredielio. Bilješke te su mi se odonda posve zametnule, te sam ih ovih dana opet našao, pa ih sada ovdje priobćujem, držeći, da bi bila šteta, da se ma i neznatni ovaj prilog našoj paleontologiji izgubi.

Na jugozapadnoj strani od Kršlja spušta se naglo oširja ravnina prama dolu, kojim potok protiče. Na severnom obronku te strmine izlaze dvie špilje. Prva špilja od kršljanske strane stoji nješto niže i ima veoma uzak ulaz. Špilja je ta veoma duga, no cielom duljinom vrlo uzka i nizka. Samo mjestimice se otvara prostor špilje nješto oširje, inače se svuda mora čovjek potrbuške provlačiti. Špilja je puna stupova sige, no nigdje neima ni traga kakvim kostim. Nješto zapadno dalje i u većoj visini otvara se druga, *Baraćeva špilja*. Otvor špilje je širok i vodi u velik i visoko sveden prostor. Na desno u tom prostoru otvara se pravo zjalo

špilji, koja se je daleko prema jugu protegnula. Zjalo to bilo je pečenom opekam zazidano, te je sada preko polovice otvoreno. Kroz zjalo dolazi se u drugi svedeni prostor, koji je na dnu izpunjen ilovastom zemljom. U toj zemlji nalazi se velika množina kosti od *špiljskoga medveda* (*ursus spaeleus*). Na sve strane vidi se, kako je zemlja izrovana i izkopana.¹ Najveći dio kosti, što se tu još nalazi, posve je strven i izdrobljen. Najljepše kosti odnio je odatle dr. Gradt, no i ja sam mogao još po gdjejkoji cio komad naći, a kada se točno prekopa sav taj prostor, to neima dvojbe, da će se tu još mnogo toga naći. Iz ovoga širokoga svedenoga prostora suzuje se opet put, te prolazi pokraj jednoga ponora. Kako nisam imao sa sobom ni ljestava ni užeta, to se nisam mogao u ponor spuštati, pa neznam, kako je dubok i da li ne vodi u kakvu drugu špilju. Iza ponora dalje suzuje se špilja posve, te nalikuje u daljnem svom teku kakvoj pukotini. Širina te pukotine tako je velika, da kroz nju može čovjek posve lako prolaziti, a i visoka je tako, da se dobro iznad glave sklapa. Dno u pukotini izpunjeno je laporastom zemljom, a u njoj leži silna množina kosti. Poglavitito su to *čovječje kosti*, a riedko da je med njimi koja kost od špiljskoga medveda.

U špilji ovoj boravio sam samo par sati, pa sam nakupio kosti, što se je u to kratko vrijeme nakupiti dalo. Ja sam se nadao, da ću u špilju još jednom dospjeti, pa ju onda točno izmjeriti i još bolje prokopati dati, no do toga nisam više dospio. Put me u

¹ Ovu smo pećinu i još nekoliko drugih u Drežničkom kotaru i mi proučili i iztražili još god. 1877, te smo jih u domaćih časopisih god. 1878 na kratko opisali, kad smo priobćili darove kroz g. 1877 prikazane arkeol. odjelu nar. zem. muzeja, a ponješto obširnije u izvještaju Vis. Vladi podnesenu o našem putovanju u onih stranah. Ovdje smo i to napomenuli, da smo uz pripomoć vriednoga domorođea drežničkoga župnika g. Jose Vukelića na Kršlju cieli dan do dva metra duboko kopali u gornjoj tako zvanj Radakovićevoj pećini na Baračevu brdu, uprav u onom drugom svedenom a trouglastom prostoru (do 9 m. šir. a 5 m. vis.), kojim se naš vrli prof. Dr. K. ovdje bavi, te da smo tom prigodom našli mnogo hrbina starodavnoga črepovlja, silu živinjskih i čovječjih kosti, i nekoliko bakrenih predmeta; te smo dodali, da bi trebalo zemlju van iznjeti za doći do pravoga predhist. tla, što je onako nemoguće bilo, jer je ulaz, do 6 metara krivudasto dug, tako zatrpan bio, da smo jedva poleguške u pećinu unići mogli. Tom prigodom smo dapače g. Vukelića ovlastili, da na muz. troškove u ovom smislu naš rad nastavi, predmete pobere i muzeju pošalje. Gosp. Gradt je dakle pobrao, što smo mi prvi ne malim trudom i troškom obradili! Urednik.

onaj kraj nije nikada kasnije nanio. Tko bude iza mene u špilju došao, taj će sigurno u njoj još obilje kosti naći.

Kosti od *špiljskoga medveda*, što sam ih ovdje u špilji našao, jesu sljedeće:

1. Desna polovica *doljne čeljusti* (maxilla inferior) pokazuje već svojom vanjštinom, da potiče od velike životinje. Zubi u čeljusti nije bilo nikakvih, a apofize su na njoj odtrgnute. U ovakvom oštećenom stanju mjeri ova čeljust od prednjega kraja do doljne apofize 30 cm. Kako je odtrgnuti komad prema veličini čeljusti morao biti dosta znatan, to se može uzeti, da je ciela čeljust morala imati najmanje 35 cm. a možda i više. (Tab. V. sl. 1.)

Širina čeljusti pod zadnjim kutnjakom mjeri 8 cm.

Mjereć širinu otvora, iz kojih su kutnjaci provirivali, došlo je na zadnji kutnjak 2·5 cm.

» predzadnji kutnjak 2·7 cm.

» prvi kutnjak 3·0 cm.

2. Zadnji *kutnjak iz gornje čeljusti*; jajoliko zaokružen. Kruna mu je nepravilno naborana bez osobitih velikih šiljeva. Korenje mu je pri dnu oštećeno. Čaklovina i zubovina je u ovoga zuba kao što i kod svih drugih zubi, što su ih do sada našli (Cuvier, Recherches sur les ossements fossiles, VII. 249.), posve neiztrošena, te liepa i ciela, što dokazuje, da su te životinje bile izključivo mesoždere. Sudeć po veličini ovoga zuba, to mora da potiče od vrlo snažna i velika individua. (V. sl. 2.)

Zub ovaj dug je 5 cm.

Najveći isti zub po Cuvieru mjeri . 4·8 »

Najmanji 4·3 »

Najveći zub od živućega medveda . 3·6 »

3. *Desni gornji očnjak* od vrlo velikoga individuumu, valjda od istoga, od koga je i zub opisan malo prije (br. 2.). Gornji dio mu je oštećen, tako da se u njem vidi središnji kanal, koji gore u promjeru mjeri 0·6 cm. Duljina ovako oštećena zuba iznosi 8·7 cm. Najveći obseg zuba mjeri 9·3 cm.

4. *Desni doljni očnjak* od životinje osrednje veličine. Zub je čitav, samo mu je čaklovina sva izpucana. Mjereć ravnom crtom dug je 8·5 cm.

5. *Lievi doljni skrajni sjekutić*, koji bi lako mogao poticati od iste one životinje, od koje potiču i kosti opisane pod br. 2.

i 3. Zub je dobro sačuvan, samo mu se je počela caklovina i zubovina ponješto ljuštiti. Duljina zuba iznosi 5·3 cm.

6. *Humerus* lievi (nadraktica) vrlo dobro sačuvan. Dug je 37 cm. Širina doljne glave izmedju stršećih dielova obiju condila (condylus internus et externus) ima 10·8 cm. (na slici 3. *a—b*), a širina doljnega zavojnoga pregiba (trochlea, *c—d*) 7·2 cm. Iznad condylus internus nalazi se razširena luknja (*f*) za prolaz kubitane arterije. Širina gornje pregibne glavice mjeri od spreda natrag 8·9 cm., a poprieko 7·4 cm. (V. sl. 3.)

7. *Humerus* lievi, komu je gornja trećina otrgnuta. Preostali komad pokazuje, da potiče od velikoga individuuma. Na njem nema one spomenute luknje za prolaz arterije. Širina doljne glavice izmedju oba kondila iznosi 13·3 cm.; najveći humerus, što ga Cuvier spominje, uz duljinu od 46 cm. ima izmedju kondila širinu od 14. cm. Širina pregibnoga zavoja iznosi 8·5 cm. (u najvećega humerusa po Cavieru 9 cm.).

8. *Calcaneus*, peta iz desne noge mjeri u duljini 10 cm.; širina medju apofizama mjeri 6·7 cm., a širina stražnje glavice 3·7 cm. (V. sl. 4.)

9. *Calcaneus*, peta iz desne noge od vrlo velike životinje; šiljata opofiza je otrgnuta. Dug je 10·6 cm., a širina stražnje glavice ima 4·5 cm.

10. *Os pisiforme*, kost krugljatica iz zapešća (razumjeva se prednje noge); mjeri u duljini 6·2 cm., a na prednjem kraju ima širinu od 3·6 cm. (V. sl. 5.)

11. Treći *metacarpus*, dug 8·9 cm. (V. sl. 6.)

12. *Prstni članak* iz prvoga reda, dug 5·1 cm., ima širinu gore 2·5 cm., a dole 1·8 cm. (V. sl. 7.)

13. *Drugi vratni kralježak*, *epistropheus* sa karakteristično natrag razvijenim processus spinosus. Duljina tiela iznosi 6·6 cm.; tielo sa processus odontoideus 9·9c m. Duljina hrbtnična kanala 3 cm., a širina 2·8 cm.

14. Jedan prsni kralježak, komu je tielo s prsne strane dugo 2·6 cm., a sa hrbtnje 4·7 cm.

15. Tri bedrena kralježka, kojim je tielo dugo:

a)	3·4	cm.	s	prsne	strane,	5	cm.	s	hrbtene	strane
b)	4·3	»	»	»	»	5·3	»	»	»	»
c)	4·4	»	»	»	»	5·5	»	»	»	»

16. *Femur lievi*, stegno lievo razcjepljeno na dvoje, no inače neoštećeno. Dugo je 41 cm. (Cuvier: 46 cm., 42·5 cm., 40 cm.). Promjerna širina mu je gore 12·3 cm. (C.: 11 cm., 13 cm.), u sredini 4·2 cm. (C.: 4·5 cm., 4 cm., 5 cm.), dole 9·4 cm. (C.: 9·5 cm., 10·5 cm., 11 cm.).

Kako sam na početku spomenuo nalazi se u Baraćevoj špilji i znatna množina *čovječjih kosti*. Budućem iztraživanju preostaje, da pronadje u kom snošaju stoje te kosti sa kostmi od špiljskoga medveda. Ja o tom ne mogu ovdje svoga suda izreći. Špilja će se morati još točnije iztražiti, pa će možda biti i potrebno, da se iztraži u koliko su se dotične kosti stvarno promijenile, a za sada neka mi bude dopušteno, da posve kratko opišem nekoliko bolje sačuvanih čovječjih kosti, koje sam u špilji našao.

1. *Femur lievi* i to samo gornja polovica, no i toj je još zglobna glavica odtrgnuta, pa se prema tomu nedadu dimenzije izmjeriti. Širina u sredini iznosi 2·9 cm.

2. *Femur desne* noge i to doljna polovica. Kost je tamne boje, te se na njoj vide tragovi ugljevite materije. Izmjeriti se dade samo doljna promjerna širina i ta iznosi 7·6 cm.

3. *Epistropheus*, drugi vratni kralježak; širina tiela medju oba kraja od processus transversus 4·7 cm.; foramen vertebrale ima širinu od lieva na desno 2·3 cm., a od spreda natrag 1·9 cm.

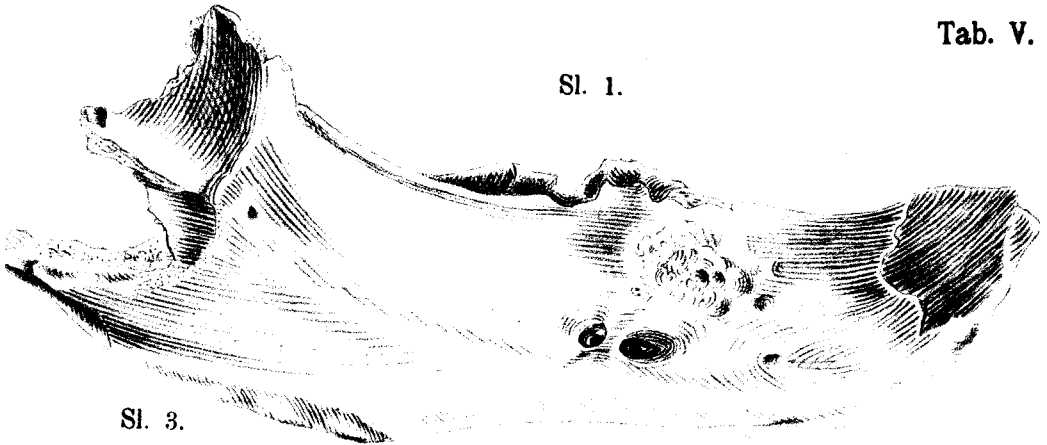
4. *Epistropheus*, širina tiela istim smjerom kao i prije 4·4 cm.; foramen vertebrale ima širinu istim smjerom kao i kod prijašnjega 2·1 cm. i 1·8 cm.

5. *Šesti vratni kralježak*, dosta oštećen. Duljina tiela spreda 1 cm., straga 1·2 cm.; širina hrbtanična kanala od lieva na desno 2·6 cm., od spreda natrag 1·3 cm.

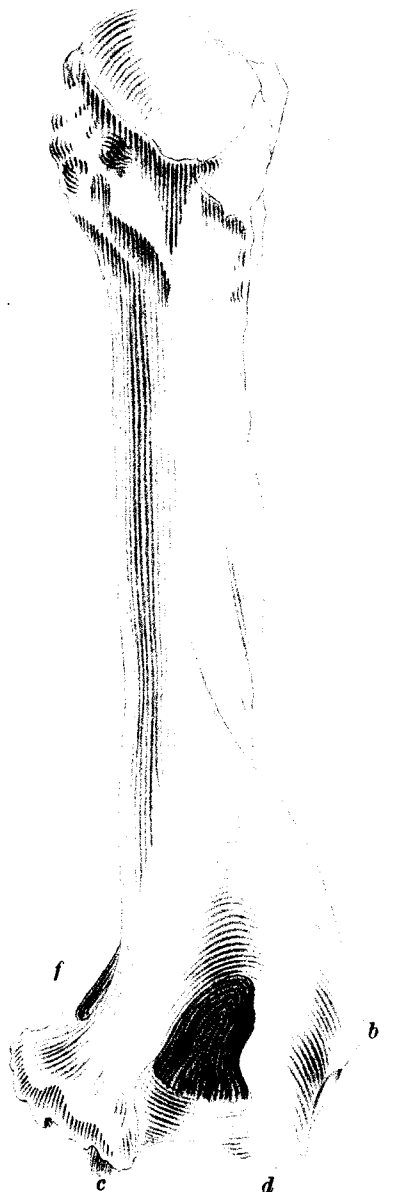
6. Lieva polovica gornje čeljusti od maloga dieteta, u kojoj se nije još ni jedan mliečni zub izmienio. Pod mliečnimi zubi se vide skriveni stalni još neprobijeni zubi. Prvi mlječni nutarnji sjekutić je izpao, ali stoje jošte drugi nutarnji mlječni sjekutić, jedan mlječni očnjak i sljedeća dva mlječna kutnjaka.

7. Više pojedinih zubi, a medju njimi najviše kutnjaka.

Sl. 1.

Sl. 3.

(2 nar. vel.)

Sl. 2.

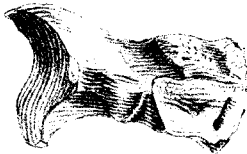
(2 nar. vel.)

Sl. 4.

(2 nar. vel.)

Sl. 5.

(2 nar. vel.)

Sl. 6.

(2 nar. vel.)

Sl. 7.

(2 nar. vel.)